

A rövidujjú pacsirta
[*Alauda brachydactyla* (LEISL.)],
Magyarország madárvilágának
új jelensége.

FRIWALDSZKY IMRE¹ s utána MOJSISOVICS ÁGOST² s végre MADARÁSZ GYULA dr.³ régebben megjelent munkáikban felemlitik ugyan e mediterrán faját a pacsirtáknak hazánk ornizájában, de utóbb joggal törölték⁴ nevét faunánkából, mert adataik bizonyosság nélkül szűkölködtek.

A valószínűség ugyan a mellett szólt, hogy ez a pacsirta, mely a Földközi-tenger vidékein és Észak-Afrikában, valamint kelet felé Turkesztánig és Északnyugat-Indiáig (itt az *Alauda brachydactyla dukhunensis* fajtában) honos, előbb-utóbb nálunk is fel fog bukkanni, annival inkább, mert szomszédságunkban, a Balkán-félszigeten elég gyakori helyenként s mint északra feltévedt vendég, vagy hatszor került elő Angliában, mintegy harminczszor Helgolandon s elvéve Svájcban is és Németországban Mainz vidékén. BREHM A. „Thierleben“-jének magyarba átültetett kiadásában megjegyeztem,⁵ „lehetséges, hogy nálunk is előkerül s mindezeidig elkerülte figyelmünket“.

Feltevésem hamarosan valóra vált, mert körülbelül ugyanaz időtájt, mikor ez idézett sorokat leirtam, a *rövidujjú pacsirta* első magyar példánya csakugyan megkerült, még pedig a Királyhágón túl. HAUSMANN ERNŐ ugyanis, fia néhai való HAUSMANN VILMOS-nak, ki buzgósággal kutatta Brassó vidékének madárvilágát,

¹ A Magy. Tud. Akad. Évkönyvei, XI. köt. 1865. 72. l.

² Sep. Mitth. d. Naturw. Ver. Steierm. 1883. 85. l.

³ Rendszeres névsora a magyarországi madaraknak, 1881. 20. l.

⁴ MADARÁSZ Gy. dr.: Magyarázó a II. nemzetk. orn. congr. alk. Budapesten rendezett magyarországi madarak kiállításához 1891. A. MOJSISOVICS V. MOJSVÁR: Das Thierleben d. öst.-ung. Tiefebenen. 1897.

⁵ Az Állatok Világa, IV. köt. Madarak, I. köt. 1902. 223. l.

Die kurzzeilige Lerche
[*Alauda brachydactyla* (LEISL.)], eine
neue Erscheinung in der Ornis
Ungarns.

IMRE V. FRIWALDSZKY¹ und nach ihm ÁGOST V. MOJSISOVICS² und endlich GYULA V. MADARÁSZ³ führen diese mediterrane Lerehenart zwar in ihren früheren Werken in der Ornis Ungarns auf, sie strichen⁴ aber später den Namen derselben aus unserer Fauna mit Recht, da ihren Daten Beweise mangelten.

Die Wahrscheinlichkeit sprach zwar dafür, dass diese Lerche, welche in den Gebieten des Mittelländischen-Meereres und in Nord-Afrika, dann gegen Osten bis Turkestan und Nordost-Indien (letzteren Ortes als Subspecies *Alauda brachydactyla dukhunensis*) heimisch ist, früher oder später auch bei uns auftauchen wird, umsomehr, als dieselbe auf der benachbarten Balkan-Halbinsel stellenweise ziemlich häufig ist und nach Norden verirrend etwa sechsmal in England, gegen dreissigmal auf Helgoland und vereinzelt auch in der Schweiz und in Deutschland um Mainz vorkam. In der ungarischen Ausgabe von BREHM'S „Thierleben“ machte ich die Anmerkung:⁵ „möglich, dass diese Art auch bei uns vorkommt und bisher unserer Beobachtung entging“.

Meine Annahme bewährte sich auch bald, denn beiiläufig in derselben Zeit, als ich die citierten Zeilen niederschrieb, wurde das erste ungarische Exemplar der *kurzzeiligen Lerche* wirklich erlegt, und zwar jenseits des Királyhágó-Gebirgs in Erdély (Siebenbürgen). ERNŐ HAUSMANN, Sohn des weiland VILMOS HAUSMANN, eifrigen For-

¹ A Magy. Tud. Akad. Évkönyvei, XI. köt. 1865. p. 72.

² Sep. Mitth. d. Naturw. Ver. Steierm. 1883. p. 85.

³ Rendszeres névsora a magyarországi madaraknak, 1881. p. 20.

⁴ Dr. Gy. v. MADARÁSZ: Erläuterungen z. II. intern. ornith. Congress zu Budapest, 1891. — A. VON MOJSISOVICS VON MOJSVÁR: Das Thierleben d. öst.-ung. Tiefebenen 1897.

⁵ Az Állatok Világa, IV. köt. Madarak, I. köt. 1902. p. 223.

a múlt 1902. év ápr. 13-án Bácsfalu mezőin reáakadt madarunkra s el is ejtette. Kérésre a gondosan kitömött példányt megtekintés céljából elküldte hozzám s f. é. jún. 8-án kelt levelében ezt írja róla: „Az idén tavasszal újból kerestem Bácsfalu mezőin, de sajnos egyetlenegygyel se találkozhattam. Érdekes azonban, hogy az itt nagy számban költő mezei pacsirták a rövidűjű pacsirta énekét esalódásig hiven utánozzák. Utóbbinakszólása ugyanis emlékeztet a barázda-billegető ama hangjaihoz, minőket ragadozó madártól üldözve hangoztat. Hivogatója meg „krig-eg krig-eg“, szótagokkal festhető“

Összehasonlításra való anyagom csekély volta arra készítetett, hogy e példányt Tschusi Viktor lovaghoz is eljuttassam, oly kéréssel, vizsgálná meg, vajjon melyik fajtáját a rövidűjű pacsirtáknak képviseli a Bácsfalunál elejtett? Tüzetes egybehasonlítása nyomán — a miért e helyen is baráti köszönetemet fejezem ki neki — küldt, hogy a nyugoti fajta-hoz tartozik, de Tschusi levelében kiemeli, hogy „a gyűjteményében lévő valamennyi példánynál sötétebb és durvább rajzolatú“

Köszeg, 1903. június 22-én.

CHEMEL ISTVAN.

sehers der Ornis von Brassó, hatte am 13. April 1902 auf den Wiesen des Ortes Bácsfalu unseren Vogel angetroffen und auch erlegt. Auf meine Bitte übersendete er mir das sorgfältig präparirte Exemplar zur Ansicht und schrieb mir in seinem Briefe vom 8. Juni l. J. darüber folgendes: „Im heurigen Frühjahr suchte ich diesen Vogel wieder auf den Wiesen bei Bácsfalu, leider fand ich aber nicht einen einzigen. Interessanterweise ahmen aber die hier in grosser Zahl brütenden Feldlerchen den Gesang der kurzzeiligen Lerehe täuschend nach. Der Ruf der letzteren erinnert nämlich an jene Töne der weissen Bachstelze, welche dieselbe, von einem Raubvogel verfolgt, hören lässt. Ihren Lockton aber könnte man mit den Sylben „krig-eg, krig-eg“ wiedergeben.“

Mein geringes Vergleichs-Materiale gab mir die Veranlassung, dass ich dieses Exemplar auch an Herrn Ritter VICTOR VON TSCHUSI mit der Bitte übersandte, er möge feststellen, zu welcher Form der kurzzeiligen Lerehe das bei Bácsfalu erlegte Exemplar gehört? Auf Grund seiner genauen Vergleichen — wofür ich ihm auch hier besten Dank sage — wurde es klar, dass der fragliche Vogel der westlichen Form angehört, doch betont Tschusi in seinem Briefe, dass das Exemplar dunkler und gröber gezeichnet ist, als sämtliche Exemplare seiner Sammlung.

Köszeg, am 22. Juni 1903.

ISTVÁN V. CHEMEL.

KISEBB KÖZLÉSEK. — KLEINERE MITTHEILUNGEN.

Musciapa parva, BECHST.

A Színvának gyönyörű bükkerdőkkel és hatalmas mészsziklákkal ekes völgyében, a hol kis házikóm áll, már néhány esztendő óta figyeltem meg rövid ideig tartó kirándulásaim alkalmával a *törpe légykapót*. Május havában már helyt volt és a hársfasorban tartózkodott; különösen a kerítések tüskés drótjain, a hol majd röptében vadászatott rovarokra, majd pedig a pázsiton vagy az úton volt valami keresni- vagy kapni-valója. Bármilyen kicsi is volt a madár, azért mégis már messziről szembeütlött; első sorban mozgékonyága, másodsorban röptülése által, a mikor föltűnt farkának fehérsége miként a hantmadárnál. Föltűnt továbbá a billegetés sajátos módja. A mint a madárka leül, veresbegy módjára fölemeli a farkát, miközben úgy látszik, mintha szárnyai lelőgnának; ezután *lassan és mélyen* leereszti a farkocskáját, s a leeresztés alatt *lassan jobbra* vagy *balra kanyarítja*, körülbelül úgy, mint a tövisszűrő gébies. Nyilvánvaló volt, hogy ez a kedves madár az én otthonom közelében fészkel: de hol? Augusztusban a kis kertbe jött a madár és korán reggel felkereste a patak kis vizesését, a hol ivott, fürdött és rovarok után is kapkodott; mihelyt ágra vagy kőre leült, billegetett.

Az idén, május elején egy pár volt a fasorban és többnyire az utolsó, még lakatlan villa közelében tartózkodott, melynek kertje még nem volt gondozva, de sűrűn be volt ültetve bokrokkal és fákkal. Sajnos, el kellett mennem és csak június végén érkeztem ismét vissza. Jún. 27-én délután, már jó későn, néhány lépéssel az utolsó villán túl láttam egy bokornak a kristálytisza Színvapatak fölé hajlott ágán négy, egészen egymás mellett ülő, már szárnya szabadján levő fiatal törpe légykapót, a melyeket az anyjuk etetett. A patak mentében éppen apró kérészek raj-

Über Musciapa parva BECHST.

Schon seit einigen Jahren bemerkte ich gelegentlich meiner kurzen Ausflüge in das Thal der Szinva, welches durch herrlichen Buchenwald und gewaltige Kalkfelsen ausgezeichnet ist, wo mein kleines Hänschen steht, den *Zwergfliegenfänger*. Im Monate Mai war er zur Stelle und trieb sein Wesen in der Lindenallee, besonders auf den stacheligen Dräthen der Umzäunungen, wo er bald im Fluge nach Insekten jagte, bald auf dem Rasen oder dem Wege etwas zu suchen und zu schnappen hatte. So klein der Vogel auch war, fiel er schon von Weitem in die Augen; vorerst durch seine Beweglichkeit und dann durch sein Flugbild, aus welchem das Weisse des Schwanzes wie beim Steinschmätzer hervorblickte. Was mir weiters auffiel, das war die eigenthümliche Art des Wippens. Sobald das Vögelehen aufsitzt, senkelt es den Schwanz, wie das Rothkehlchen, in die Höhe, wobei die Flügel herabzuhängen scheinen; dann wird das Schwänzchen *langsam* und *tief* gesenkt, während des Senkens *langsam* nach *rechts* oder *links geschweift*, so etwa, wie dies der Dorndreher thut. Es war offenbar, dass dieser liebliche Vogel in der Nähe meines Heim's nistet; doch wo? Im August kam der Vogel in den kleinen Garten und besuchte frühmorgens die kleine Cascade des Bächleins, wo er trank, badete und auch Insekten haschte; so oft er sich auf Ast oder Stein setzte, folgte das Wippen.

Heuer trieb sich anfangs Mai ein Pärchen in der Allee herum und hielt sich meist in der Gegend der letzten Villa auf, welche noch unbewohnt und deren Garten mit Sträuchern und Bäumen dicht bepflanzt, dabei nicht gepflegt war. Leider musste ich fort und kam erst Ende Juni wieder zur Stelle. Am 27. Juni, ziemlich spät am Nachmittag bemerkte ich einige Schritte oberhalb der letzten Villa auf einem über den krystallhellen Színvabach geneigten Ast eines Strauches, dicht nebeneinander sitzend, vier flügge junge Zwergfliegenfänger, welche von der

zottak s az anyjuk minden pillanatban egy rövid ívvel az ágról a patak fölött és vissza az ágra szállt; a prédát föltétlen biztossággal fogta, minden menet után billegett egyet, sorban ellátta kéro fiait és i. t. Két ízben kinyújtotta az ívet a patakon át a gyalogútra, a hol én állottam minden fedezet nélkül, mind a két esetben alig két arasznyi közelemben volt a nélkül, hogy legkevesébbé is félt volna.

A következő napokon a keeses társaság már a rosszul sikerült facsemete-ültetések karóin vadászott, leselkedtek a gyalogúton és többnyire a földről szedték föl a prédát.

Mikor szeptemberben ismét jöttem, a társaság már eltűnt; de az öreg him ismét oda jött a vizeséshez, éppen úgy, mint az előző évben. Mindenesetre gazdagabb lettem egy kedves madár igazán vonzó életképével.

H. O.

A kucsmás billegető (*Motacilla melanocephala* LICHT.) előfordulása a Királyhágón túl.

A kucsmás billegetőnek hazánkban való előfordulását 1895 május havában ALMÁSY GYÖRGY dr. barátommal Temes-Kubinban végzett kutatásaink alkalmával bizonyíthattuk be. Több példányt lőttünk akkoriban ott s párban is megfigyeltük. Temes-Kubin vidékén kívül azóta sem került elő e faj másutt hazánkban.

HAUSMANN ERNŐ azonban, ki a rövidujjú pacsirtát szíves volt hozzám származtatni, küldeményéhez egy pompásan kiszínezett, gyönyörű vén him példányát is esatolta a kucsmás billegetőnek, melyet kísérő sorai szerint 1892 ápr. 19-én Brassó mellett *Türkösnél* mocsaras réten lőtt. Ezzel tehát bizonyosságát adta, hogy már 3 évvel temes-kubini kirándulásunk előtt megkerítette ez eladdig faunánkban hiányzó fajt.

Köszeg. 1903. június 22-én.

CHERNEL ISTVÁN.

Mutter geätzt wurden. Dem Bache entlang schwärmten eben kleine Ephemeriden und der Muttervogel beschrieb in jedem Augenblicke fliegend einen kurzen Bogen vom Ast über den Bach und zurück zum Ast; er erhaschte die Beute mit absoluter Sicherheit, wippte nach jeder Tour, versah die bittenden Jungen der Reihe nach u. s. f.; zweimal dehnte sich der Bogen bis über den Bach und Fusspfad, wo ich ungedeckt stand, beide Male kam mir der Vogel kaum zwei Spannen nahe ohne die geringste Schen.

Die nächsten Tage jagte die zierliche Compagnie schon auf den misslungenen Stecklingen, am Fusspfade lauernd und die Beute meist vom Boden aufnehmend.

Als ich im September wieder kam, war die Gesellschaft verschwunden; das alte Männchen kam aber richtig zur Cascade, ganz wie im Vorjahre. Jedenfalls bin ich um ein wirklich anziehendes Lebenbild eines lieblichen Vogels reicher geworden. O. H.

Das Vorkommen der schwarzköpfigen Schafstelze (*Motacilla melanocephala* LICHT.) jenseits des Királyhágó Gebirges.

Das Vorkommen der schwarzköpfigen Schafstelze in Ungarn vermochten wir mit Freund Dr. GYÖRGY VON ALMÁSY gelegentlich unserer Forschungen im Mai 1895 bei Temes-Kubin nachweisen. Wir erlegten damals mehrere Exemplare dieser Art und beobachteten sie daselbst auch in Paaren. Ausser der Umgebung von Temes-Kubin kam mir diese Art seither aus keiner Gegend Ungarns mehr zu Gesicht.

ERNŐ HAUSMANN aber, der die Güte hatte mir die kurzzeilige Lerche zu übersenden, fügte seiner Sendung auch ein schön ausgefärbtes, prächtiges altes Männchen der schwarzköpfigen Schafstelze bei, welches er laut Begleitschreiben am 19. April 1892 in *Türkös* bei Brassó auf einer sumpfigen Wiese erlegte. Hiemit lieferte er den Beweis, dass er schon 3 Jahre vor unserer Excursion nach Temes-Kubin diese unserer Fauna bisher fehlende Art erhielt.

Köszeg, am 22. Juni 1903.

V. CHERNEL

Különös fészkelési esetek.

Kesztyűben fészkelő nyaktekeres.

Az „Aquila“ 1902-ik évfoly. 217. l. HERMAN OTTÓ, a M. O. K. főnöke, érdekes adattal szolgál a füstű feeske fészkeléséhez. Ennek ötletéből közlöm a következőket. WOCHER LAJOS, eszterházai főerdész, a múlt év júniusában tudósított, hogy a boldogasszonyi „Hanyáság“ epererdejében álló vadászhajlék eresze alatt különös madarak vetették meg családi tűzhelyüket, még pedig az ott alkalmazott fából való fogason lógó kesztyűben

Az egyik erdőőr fia ugyanis egyik egyujjas durva, bolyhosbelű kesztyűjét a télen a hajlékban felejtette. A hajlékban állandóan lakó másik erdőőr a pár nélkül szűkölködő kesztyűt nem dobta el, hanem gyakorlatias észjárásával két oldalára drótot húzott s mint valami kosarat, említett fogásra akasztotta s a tavasszal elültetésre szánt fohagyományokat rakott beléje. Május dereka táján észrevette, hogy valaki nem éppen dézsmálja, csak kiszórja a fohagyományt a kesztyűből. Bosszankodva a dolgon, visszarakta megint a hagymát; de a láthatatlan kéz a következő négy napon megismételte a játékot. Már-már elszánta magát, hogy meglesi a „kisértetet“, ámde ez a szándéka fölöslegessé vált, mert a kesztyű jogos tulajdonosa egyik nap véletlenül a kmyhóhoz látogatott s nagy örömmel felismerve keresett holmiját, menten utána nyult s leakasztotta a fogasról. Nagy ámulatára látta ekkor, hogy a hagymák közt fehéredik valami. Megnézik, vizsgálgatják . . . Hát biz az valószínűs madártojás. Nyomban visszaakasztották a kesztyűt

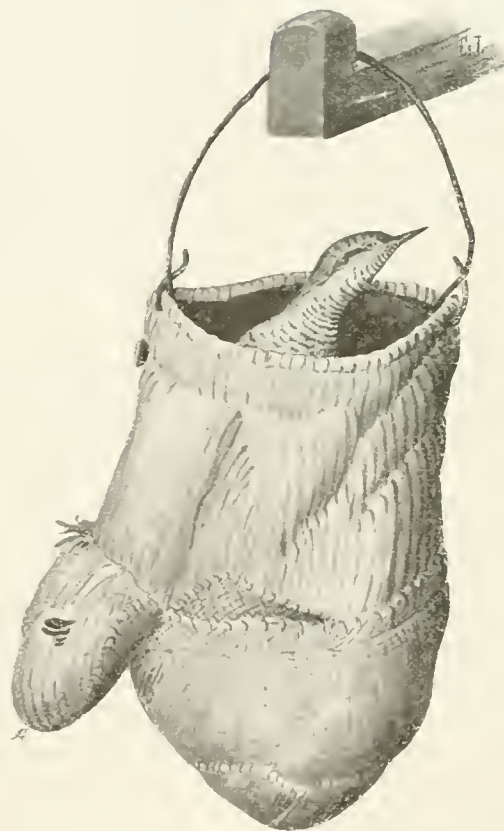
Besondere Nistfälle.

Wendehals und Fäustling.

Im Jahrgange IX. 1902 p. 217 der „Aquila“ gab OTTO HERMAN, Chef der U. O. C. interessante Beiträge zum Nisten der Rauchschwalbe. Aus diesem Anlasse theile ich folgendes mit. Herr Oberförster LUDWIG WOCHER benachrichtigte mich im Juni v. J. aus Esterháza, dass unter der Traufe des im Erlentalde des „Boldogasszony-Hanyáság“ stehenden Jägerhauses eigenthümliche Vögel ihr Heim anlegten u. zw. in dem auf einem Holzrechen hängenden Fäustling.

Der Sohn des einen Waldhüters vergass nämlich über Winter in dem Hause den einen grob gewebten, innen wolligen Fäustling. Der im Hause ständig wohnende andere Waldhüter warf den unpaaren Fäustling nicht weg, sondern versah denselben als praktisch denkender Mann mit einem Drahtenkel, hängte ihn auf den Rechen und füllte ihn mit für das Aussetzen im Frühjahr bestimmten Knoblauch. So Mitte Mai bemerkte der Heger, dass Jemand den Knoblauch zwar nicht stiehlt, jedoch hinauswirft. Ärgerlich

sammelte er den Knoblauch und legte ihn zurück in den Fäustling; aber die unsichtbare Hand spielte ihm die folgenden 4 Tage hindurch den Schabernack. Er dachte schon daran die Sache zu belauern, als eines Tages der rechtliche Besitzer des Fäustlings zufälligerweise vorsprach, seinen Fäustling sofort erkannte, darnach griff und ihn herunternahm. Mit Erstaunen bemerkte er, dass aus dem Inneren etwas weisses hervorschimmert. Man besieht und untersucht die Sache und es stellt sich heraus, dass es wahrhaftige Vogeleier

régi helyére s figyelemmel kísérték a dolgot. Ismeretlen madár járt a kesztyűbe s 9-ig való fehér tojást rakott bele, majd oly melegséges buzgalommal kotelta fészekalját, hogy semmibe se vette a ki-bejáró beszélgető embereket, sőt azzal se törődött, ha azok leemelve a kesztyűt, kíváncsiskodva nézegették. Tojásait szerencsésen kiköltötte s felnevelte fiókáit is. Kérésre a sajátságos madártanyát egy kinőtt fióka kíséretében Woher föerdész szives készséggel elküldte s így megállapíthatam, hogy *nyaktekeres* (*Jynx torquilla*) ütötte fel e szokatlan helyen otthonát. A kesztyűbe nem hordott egy szál füvet vagy egyéb más anyagot, beérte a benne hagyott pár hagyományával és a kesztyű meleg béléssel.

Mint hogy az „Égererdőben” odvas fát s egyéb alkalmatosságot bőven találhatott volna nyaktekeresünk, ez az alkalmazkodása minden esetre figyelemreméltó.

CHERNEL ISTVÁN.

Kedélyes társasfészkelés.

A pestmegyei Szigetesép község egyik parasztházában a molnárfeskének (*Chelidonia urbica*) 17 fészke van, melynek mind-egyikére az első költés idején jutott lakó, a a mi pedig az idején feltűnő madárhány mellett bizony ritkaságszámba megy. A fészkek nagyobb része általgerendákon épült, egyen-egy 2-3, néhány pedig a falon.

A második költés kezdetén több pár házi-veréb (*Passer domesticus*) megkísérlé, hogy a fešeket fészkükből kiszorítsa s azokat elfoglalja. Sikertült is ez három esetben s az igazi építők kénytelenek voltak fészküket elhagyni. A negyedik eset különösen érdekes lévén, érdemes arra, hogy e helyen elmondjam. Ez esetben is megpróbálkozott egy verébpár a már lakott fešekészkek occupálásával, de midőn többszöri támadás után meggyőződött arról, hogy a fešek semmi esetre sem adják fel jogaikat és mivel a tojás lerakása valószínűleg sürgössé vált, a verébtójtó, a mint az később kiderült, szépen a fešekészkekbe rakta le tojásait.

sind. Der Fäustling wurde sofort zurückgehängt und wurde nun unter Aufsicht gestellt. Ein unbekannter Vogel flog in den Fäustling aus und ein und legte neun weisse Eier, dann folgte das Brüten mit einem Eifer, der sich um die ein- und ausgehenden, laut redenden Menschen nicht bekümmerte, ja sogar sich nicht stören liess, wenn der Fäustling abgenommen wurde und neugierige Menschenaugen hineinblickten. Die Eier wurden ausgebrütet und die Jungen glücklich aufgezogen. Herr Oberförster WOCHER sandte mir dann bereitwilligst das merkwürdige Vogelheim nebst einem ausgewachsenen Jungen, worauf es mir möglich wurde den Vogel als *Ynx torquilla*, Wendehals zu bestimmen. Der Vogel trug kein Materiale ein, er begnügte sich mit dem Knoblauch und der warmen Fütterung des Fäustlings.

Weil nun aber dem Vogel im Erlenwalde genug Bäumhöhlen und sonstige Gelegenheiten zur Verfügung standen, ist diese Anpassung jedenfalls der Beachtung werth.

STEFAN VON CHERNEL.

Ein gemüthliches Compagnie-Brutgeschäft.

In der Gemeinde Szigetesép im Pester Comitath befinden sich in einem Bauernhaus 17 Nester der Mehlschwalbe (*Chelidonia urbica*), welche bei der ersten Brut erfreulicherweise alle occupirt waren, was bei der diesjährigen auffallenden Vogelarmuth fast zu den Seltenheiten gerechnet werden kann. Die meisten Nester befinden sich an den Querbalken angebaut, wo deren 2 bis 3 Stück stehen: einige sind auch an der Mauer befestigt.

Zu Beginn der zweiten Brut begannen mehrere Pärchen Haussperlinge (*Passer domesticus*) die Schwalben aus ihren Nestern zu verdrängen und diese zu usurpiren. Es gelang ihnen dies auch in drei Fällen, wo die eigentlichen Erbauer ihre Brutstätten verlassen mussten. Der vierte Fall, welcher einer Erwähnung an dieser Stelle würdig ist, hatte besonders interessante Momente zu verzeichnen. Anelh hier wollte ein Sperlingspaar ein bewohntes Schwalbennest occupiren; da es aber nach mehrmaligen Kampfversuchen zu der Überzeugung gelangte, dass die Schwalben ihre Rechte durchaus

Többször észrevette a ház tulajdonosa, hogy egy és ugyanazon fészekből verebek is, fecskék is ki- és brepülnek. Majd viaskodást is hallott a fészek belsejéből, különösen esténként, mikor mind a két anya bent volt: ez a czivakodás ugyan nem tartott sokáig, csak addig, míg mind a ketten el nem foglalták helyüket, mire aztán csendben maradtak.

Itt is megmutatták a verebek, hogy milyen szemtelenek. Valahányszor ugyanis a verébpár egyik fele a fészekben ült, kidugta a fejét a bejárólyukon és így megakadályozta a fecske bejövetelét. A háztulajdonosnak gyakorta kellett közbelépnie: megkopogtatva a különben alacsony ház keresztgerendáját, hogy a verebet a fészekből kizavartja s így a fecske bemehessen; ha ez megtörtént, rögtön besurrant a fecske, persze a veréb is utána. A himveréb ilyen alkalomkor igen óvatos volt: alighogy észrevette a háziúr közeledését, rögtön kirepült, ellenben a nőstényt csak a gerendán való kopogtatás űzte ki. Bár e jelenet gyakran ismétlődött, a helyzet még sem volt érthető. Midőn a háztulajdonos észrevette, hogy egyszer a verébnőstény, másszor meg a fecske elédelt víz esőrében a fészekbe — a veréb többnyire eperrel, de felváltva rovarfélével is táplálta fiókáit — végre is tisztába akart jönni a két, egymástól oly távol álló lény viselkedése felől s egyik napon megtapogatta ujjával a fészek belsejét. A vizsgálódás eredménye az volt, hogy a fészek egészen telve van jól kitollasodott fiókákkal. Egymásután kiszedte őket s nem kevéssé esodálkozott, midőn négy meglehetősen kifejlett fiatal verebet és öt, a növésben kissé elmaradt, de eléggé tollas fecskét s egy megzúpult verébojtást látott maga előtt. A verebek már akkorák voltak, hogy a földre téve egy darabig repülni bírtak és nyolcz nap múlva már el tudták volna hagyni a fészket.

nicht abtreten wollen und die Legenoth wahrscheinlich drängte, legte das Sperlingsweibchen ihre Eier, wie sich das später herausstellte, in das Nest der Schwalbe; Letztere that das gleiche.

Öfters bemerkte der Eigenthümer des Hauses, dass aus einem Nest Sperlinge und Schwalben aus- und einfliegen. Auch Streitigkeiten wurden im Inneren des Nestes gehört, besonders des Abends, als beide Mütter im Neste sassen; dieser Zank dauerte wohl nicht lange, wahrscheinlich nur so lange, bis nicht jedes sein Plätzchen fand, dann trat Ruhe ein.

Die Sperlinge haben auch hier bewiesen, wie weit ihre Keckheit reicht. Sass von Letzteren das eine oder andere der beiden Gatten im Neste, so lugte stets der Kopf des Sperlings beim Eingangsloch hinaus und verhinderte den Zutritt der Schwalbe. Oft musste der Hauseigenthümer interveniren und an die Querbalken des ohnehin sehr niederen Hauses klopfen, um den im Neste sitzenden Sperling hinaus zu jagen und der Schwalbe Einlass zu verschaffen; war dies geschehen, huschte die Schwalbe sofort ins Nest, der Sperling ihr natürlich nach. Das Spatzenmännchen war bei solchen Anlässen äusserst vorsichtig, kaum bemerkte es, dass sich der Herr des Hauses nähert, flog es rasch aus dem Nest, das Weibchen aber liess sich in der Regel nur durch Klopfen an den Balken hinausjagen. Trotzdem sich diese Scenen häufig wiederholten, boten sie noch immer kein klares Bild über die eigentliche Sachlage. Endlich als der Hansherr auch die Wahrnehmung machte, dass bald das Sperlingsweibchen, bald die Schwalbe Futter im Schnabel in das Nest trug — der Sperling fütterte häufig mit Maulbeeren, obwohl er abwechselnd auch Insekten zum Auffüttern seiner Brut benützte

wollte er sich Gewissheit über das Treiben dieser beiden, von einander so entfernt stehenden Geschöpfe verschaffen, indem er eines Tages das Innere des Nestes mit dem Finger betastete. Das Resultat dieser Untersuchung war, dass das Nest mit gut befiederten Jungen ganz angefüllt war. Er zog eins nach dem anderen hinaus und war nicht wenig erstaunt, als er 4 junge, ziemlich erwachsene Sperlinge, 5, im Wachsthum etwas weniger entwickelte, aber auch so

A háziúr a fecskék érdekében nem rakta vissza a fiatal verebeket nevelt-testvéreik mellé, hanem esemege-gyanánt a házimaeskának adta oda; de a fecskefiókákat visszaadta szüleiknek, a kik kiesinyeiket annyi fáradsággal és oly akadályok között nevelték.

A verébszülők még egy pár napig felkeresték a fecskékkel megosztott költőhelyüket, de a nélkül, hogy oda táplálékot vittek volna, a mi elegendő bizonyíték arra, hogy csak a maguk költésének felnevelésével törődtek. A fecskefiókák szerenesésen felnövekedtek és el is hagyták bölesőjüket.

Hogy ez az egyszerű falusi ház nincsen ritkaságok híján, arra nézve főlemlitem, hogy a mult nyáron egy molnárfecsképar mind a két költés alkalmával egy-egy tiszta albinót hozott a világra, melyek egyike most a Magyar Ornithologiai Központ gyűjteményében van: az idén azonban csak egy fehér fecskefiókát költöttek.

CERVA FRIGYES A.

Más fészkelési különösségek.

Görgő község (Abauj-Tornau.) határában, a községtől háromnegyed órányira fekvő szőlőhegyen, hol a tőkék már mind ki voltak pusztulva, az 1896. évben egy pár füsti fecske az egyik borháznak évek óta elhagyott szobájában, a fonálon lefüggő, *bádoghól készült téstaszűrőbe* építette fészket s fiait fel is nevelte. A bejáró útnál a borháznak egy betörött ablaka szolgált.

Komárom, 1902. szept. 9.

HEGYMEGHY DEZSŐ.

Ertl Gusztáv kinestári erdőmester úrnak, a M. O. K. levelező tagjának 1902-ik évi jelentéséből a következőket emeljük ki:

Aquila. X.

ziemlich befiederte Schwalben, nebst einem faulen Spatzenei vor sich sah. Die Sperlinge waren schon so gross, dass sie, auf die Erde gelegt, eine Strecke weit flogen und bestimmt in 8 Tagen das Nest verlassen hätten.

Der Hausherr fand es im Interesse der Schwalben für gut, die jungen Sperlinge nicht mehr zu ihren Ziehschwestern zurück zu legen, sondern sie als Leckerbissen der Hauskatze vorzulegen: die Schwalben aber ihren Eltern, welche ihre Kinder mit grosser Mühe und Einschränkung so weit pflegten, zurück zu geben.

Die Sperlinge besuchten noch einige Tage die mit den Schwalben getheilte Brutstätte, ohne dass sie Futter nach derselben getragen hätten, was einen genügenden Beweis liefert, dass sie nur um die Aufzucht ihrer Brut besorgt waren. Die jungen Schwalben wurden glücklich gross gezogen und verliessen auch schon ihre Wiege.

Dass es diesem einfachen Landhause an Curiositäten nicht mangelt, sei noch erwähnt, dass im vorigen Sommer von einem Mehlschwalbenpaar (*Chelidonaria urbana*) bei beiden Bruten je ein reiner Albino produciert wurde, wovon sich ein Exempl. in der Ung. Ornitholog. Centrale befindet, heuer aber nur eine junge weisse Schwalbe gezeitigt wurde.

F. A. CERVA

Andere auffallende Nistfälle.

In einem zur Gemeinde Görgő (Com. Abauj-Torna) gehörenden, vom Dorfe dreiviertel Stunden weit liegenden Weingarten, in welchem die Weinstöcke schon alle abgestorben waren, baute ein Ranchschwalbenpaar im Jahre 1896 sein Nest in einen Blechseimer, welcher an einer Schnur in dem seit Jahren verlassenen Zimmer eines Kelterhauses herab hing und erzog auch seine Jungen. Als Weg zum Ein- und Ausfliegen diente ihnen ein gebrochenes Fenster des Kelterhauses.

Komárom, am 9. September 1902.

DEZSŐ v. HEGYMEGHY.

Aus Herrn Gustav Ertl's — staatlicher Forstmeister, correspondierendes Mitglied der U. O. C. — Berichte von 1902 ist folgendes hervorzuheben:

A nagy fülesbagoly — *Bubo bubo* — fészek-alja itt Liptó megyében rendszeren ápr. 20-ika körül szokott teljes lenni. Azonban a f. 1902. évben, a február havi enyhe időjárás következtében már jóval előbb volt teljesre egészítve, úgy hogy én április 20-ikán, egy előttem évek óta ismert fészekben három darab már legalább is nyolcz napos fiókát találtam.

Ellenben az április és május hónapokban beállt rossz időjárásnál fogva énekesünk a költésben nagyon hátramaradtak.

A következők szokatlanabb helyeken költöttek:

A zöldikének — *Chloris chloris* — négy fészket odvas fűzfákban találtam.

A szürke légykapó *Muscicapa grisola* — fészkeből két példányt szintén odvas fűzfában, hármat pedig fa-creszek alatt találtam.*

A házi rozsdafarkú — *Ruticilla tithys* — két fészket a társaskör helyiségének két szelölő és a dohányfüst kivezetésére szolgáló esővében találtam, a hol — daczára a dohányfüstnek — fiait nemesak kiköltötte, de fel is nevelte.

Az erdei szalonka — *Scelopax rusticula* — egészen alant és nem — mint rendszeren — vágásokban, hanem szálas erdőben fészkel és nagyon keményen ült. A feketevági gondnok-ságban egy száraz fenyőfa döntése alkalmával a jérezc, daczára, hogy a lezuhanó fa majdnem eltemette, meg se mozczaant s a fészken maradt mindaddig míg a legalyazást végző munkás majd hogy rá nem lépett. A galyak és száraz törzs eltávolítása után nemsokára megint csak ott találtam a tojásain.

A fűrjek-ből október hó 5-én a szentpéteri tarlókon egy fészekaljat találtam alig repülő fiókákkal, melyek valószínűleg tönkrementek.

Liptó-Ujvár, 1902. december 4.

ERTL. GUSZTÁV.

* Másutt még különösebb helyeken is költ. CHERNEL pl. azt mondja: „Köszegen, kertüinkben vagy tíz év óta mindig a házfalnak felfutó növényekkel borított oldalán egy kis fülkében költött egy pár, egyszer meg füstí fecske fészekben is. Találtam fészket a város közepén egy szelölő esőben is.” stb. (Magyarország Madarai, II. 530. lap). Szerk.

Das Gelege des *L hu* — *Bubo bubo* — plegt hier in Comit Liptó erst gegen den 20. April complet zu sein. Im l. (1902) Jahre aber wurde es infolge der im Monate Februar eingetretenen gelinden Witterung schon viel frührer complet, so dass ich am 20. April, in einem mir seit Jahren bekannten Horste drei, wenigstens schon acht Tage alte Junge fand.

Dagegen sind unsere kleinen Sänger infolge der in den Monaten April und Mai herrschenden rauhen Witterung, in ihrem Brutgeschäfte sehr zurückgeblieben.

Die folgenden hatten abnormale Brutstätten: Vier Nester des *Grünlings* — *Chloris chloris* — fand ich in hohlen Weiden.

Zwei Nester des grauen *Flegenschwüppers* — *Muscicapa grisola* — traf ich gleichfalls in hohlen Weiden, drei andere dagegen unter hölzernen Vordäehern.*

Zwei *Hansrothschwanz* — *Ruticilla tithys* — Nester entdeckte ich in zwei Ventilationsröhren des Casino's, welche zur Abführung des Tabakrauches dienen; die Jungen wurden — trotz des Rauches, — nicht nur ausgebrütet, sondern auch anferzogen.

Die *Waldschnepe* — *Scelopax rusticula* — nistete heuer ganz unten und nicht — wie gewöhnlich — in Schlägen, sondern im Hochwalde und sass sehr fest. Im Forstrevier von Feketevág, als eine abgestorbene Tanne gefällt wurde, rührte sich das Weibchen nicht, trotzdem es von dem stürzenden Stamme fast erschlagen wurde und blieb auf dem Neste, bis der Arbeiter, der die Äste abhieb, fast darauftrat. Bald nach der Abräumung der Äste und des Stammes fand ich den Muttervogel wieder auf den Eiern sitzend.

Am 5. Oktober fand ich in den Stoppeln von Szentpéter ein Wachtelnest mit kaum flüggen Jungen, die wahrscheinlich zugrunde gingen.

Liptó-Ujvár, den 4. Dezember 1902.

GUSTAV ERTL.

* Anderswo brütet dieser Vogel manchmal auch noch auffallenderen Localitäten. CHERNEL z. B. sagt: „In Köszeg, in unserem Garten baute ein Paar sein Nest seit 10 Jahren immer in eine Nische, welche sich an der mit Schlingpflanzen bedeckten Wand des Hanses befand, einmal brütete er sogar in einem Rauchschwalbenneste. In der Mitte der Stadt in einer Ventilationsröhre fand ich auch ein Nest.“ (Magyarország Madarai II. pg. 530.) Redact.

Ciconia ciconia (L.). Helyi hatások a vonulásra és táplálkozásra.

Félszázadra visszaemlékező vadászok, gazdák és pásztorok egybehangzó állítása szerint még soha annyi gólya nem fordult meg a sajó-kazai réteken, mint az idén (1903.). Ezelőtt nevezetesség számba ment, ha egy 50 főnyi csapat pihent meg a réteken, s ha egy esztendőben 10 csapat átvonuló volt látható. Az idén volt olyan nap, hogy 500 gólya is legelt a réteken, az átvonulók folyton jöttek-mentek, s a vonulás, a mely márcz 18-án kezdődött, s ápr. 3-án hirtelenül culminált, tartott ápr. 11-ig, sőt még ápr. 26-án is került néhány darab Rima-Szombaton és a Sajókiöntéseken Velezd mellett. Ennek a szokatlan nagymérvű vonulásnak pedig igen egyszerű oka volt. Ismeretes dolog, hogy az idei tavasz igen száraz volt éppen a gólyavonulás idejében. Az egész környéken sehol se volt vizes rét, csak Sajó-Kazán és fehér gólya is csak itt volt. A kazai réteket ugyanis mesterségesen öntözik, ha kimarad az ég áldása s az idén éppen ez a körülmény hozta ide a gólyákat. Ugyanis a tömeges vonulás az öntözés első napjaival kezdődött és végződött az utolsó napokkal; egyéb közvetlen megfigyeléseim is vannak erre nézve. A Sajó völgyében a gólyák fölvonulása — a gólya vonulási típusának megfelelően — délkelet-északnyugati irányban történik. A vonuló csapatok mind ezt az irányt követték, ezenkívül pedig több, a kazai réteken leszállt csapat elvonulását közvetlenül figyelhettem meg; hosszabb ideig tartó keringés és emelkedés után minden csapat északnyugat felé vette útját.

A megfigyelések teljessége kedvéért még közbevetek néhány, szigorúan a témához nem tartozó megfigyelést is.

Az elindulást azért figyelhetem meg több-ízben is közvetlenül, mert azt is mesterségesen idéztem elő: ha már huzamosabb ideig voltak itt, akkor addig zavartam őket az aránylag kis területen egyik vízről a másikra, a míg megunták a dolgot, csapatba verődtek és elindultak — ha jó volt a kilátás. Mert

Ciconia ciconia (L.). Lokale Einflüsse auf den Zug und auf die Ernährung.

Nach der einheitlichen Behauptung von auf ein halbes Jahrhundert zurücksehauenden Jägern, Landwirthen und Hirten waren noch niemals so viel weisse Störche auf den Wiesen von Sajó-Kaza, als heuer (1903). Früher war es ein Ereigniss, wenn sich ein Flug von 50 Stück auf den Wiesen ausruhte, und wenn in einem Jahre 10 durchziehende Flüge zu sehen waren. Heuer gab es Tage, wo sogar 500 Stück auf den Wiesen weideten, die Durchzügler kamen und gingen fortwährend, und der Zug, welcher am 18. März begann und am 3. April plötzlich culminierte, dauerte bis zum 11. April, sogar noch am 26. April waren einige zu sehen in Rima-Szombat und in den Überschwemmungen des Sajó bei Velezd. Dieser ungewöhnlich starke Zug hatte eine ganz einfache Ursache. Es ist bekannt, dass das Frühjahr sehr trocken war eben zur Zeit des Storchzuges. In der ganzen Umgebung waren nirgends nasse Wiesen, nur in Sajó-Kaza, aber auch weisse Störche waren nur hier. Die Wiesen von Kaza werden nämlich künstlich bewässert, wenn der Segen des Himmels ausbleibt, und eben dieser Umstand brachte uns die Störche. Der Massenzug begann mit den ersten Tagen der Bewässerung und endigte mit den letzten Tagen derselben: ich habe auch andere direkte Beobachtungen für diese Behauptung. Der Zug im Thale des Sajó geschieht — dem Typus des Storchzuges entsprechend — in südöstlich nordwestlicher Richtung. Die ziehenden Flüge hielten sämtlich diese Richtung ein, ausserdem konnte ich an mehreren, auf den Wiesen von Kaza ausgeruhten Flügen den Abzug direkt beobachten; nach längere Zeit dauerndem Kreisen und Erheben zogen sämtliche Flüge nach Nordwest ab.

Der Vollständigkeit wegen füge ich noch einige, zwar nicht strenge zu unserem Thema gehörende Beobachtungen bei.

Den Abzug konnte ich desshalb mehrfach auch direkt beobachten, weil ich denselben auch künstlich hervorrief. Wenn sie schon längere Zeit hier waren, so jagte ich sie auf dem verhältnissmässig kleinen Gebiete so lange von einem Wasser zum anderen, bis sie der Sache überdrüssig wurden, sich

egyszer megesett, hogy esőre hajló, borult idő mellett az egész csapat visszatért. Föl-emelkedtek vagy 150 méterre és elindultak, körülbelül félkilométernyi menés után megálltak, ismét keringtek és emelkedtek jó magasra, végül kisebb-nagyobb csapatokban egy szálíg visszajöttek. Valószínűleg vem volt jó a kilátás, mert az időjárás ezután nem volt kedvezőtlen.

Volt azonban alkalman két érkező csapatot is megfigyelni. Ismeretes dolog, hogy a gölya rendszeren oly magasra vonul, hogy pusztá szemmel nem látható, vagy legalább a legtöbb esetben nem tűnik föl — in parentheses jegyzem csak meg, hogy ez a faj volna alkalmas kísérleti objectum a vonulást is megfigyelő aeronautikusok számára — magam is rendszeren csak akkor láttam őket, mikor már varjúnagyságuaknak látszottak. De még ennek dacára is észrevehettem két csapatnál, hogy nem délkeletről jöttek, hanem északról, ill. északkeletről, de — *íben*. Határozottan látni lehetett, hogy a messziről észrevelt vizes területek letéritették őket eredeti délkelet-északnyugati útirányukból — le is szállottak a rétekre. A legtöbb csapat itt is maradt aztán 3–4 napig pihenni és táplálkozni.

Főlemlítem még, hogy nemesak a gölyákat esalta ide a víz, hanem volt ezenkívül százkra menő *Anthus pratensis* és *Motacilla alba*, sok *Anas boschas* és *crecca*, néhány *Numenius arcuatus*, négy faj *Totanus*, *Vanellus*, *Gallinago gall.* és *Larus ridibundus*. Az öntözés befejezésével eltűnt az egész sereg, mely rövid időre oly mozgalmassá tette a kazai rétek egyébként igen csendes madáréletét.

A kazai rétek — voltaképen a Sajó árterületei — azonban nincsenek berendezve ennyi gölya élelmezésére, kicsi a terület is, s ezért olyan táplálékra is fanyalodtak, a melyet máskor nem vesznek be. Temérdek lópiócza, vízbogár, tehén- és lóganéj a bennük

in einen Flug vereinigten und abzogen wenn die Aussicht gut war. Denn einmal kam es vor, an einem Regen verheissenden frühen Tage, dass der ganze Schwarm zurückkehrte. Sie erhoben sich bis zu 150 Metern und machten sich auf den Weg, nach einem halben Kilometer aber blieben sie stehen, erhoben sich in Kreisen noch höher, und schliesslich kam in grösseren und kleineren Flügen der ganze Schwarm zurück. Wahrscheinlich war die Aussicht nicht günstig, weil die Witterung nachher nicht ungünstig war.

Aber ich hatte auch Gelegenheit zwei ankommende Flüge zu beobachten. Es ist bekannt, dass der Storch gewöhnlich so hoch zieht, dass er dem blossen Auge unsichtbar ist, oder wenigstens in den meisten Fällen übersehen wird, — nur in Parenthese will ich hier bemerken, dass diese Art ein geeignetes Object für die auch den Zug beobachtenden Aeronauten abgebe — auch ich sah sie für gewöhnlich erst dann, wenn sie schon in Krähengrösse erschienen. Trotzdem konnte ich aber bei zwei Flügen constatieren, dass dieselben nicht von Südosten kamen, sondern von Norden resp. von Nordosten, aber — *im Bogen*. Man konnte es ganz deutlich sehen, dass die von Weitem erblickten bewässerten Wiesen sie von der ursprünglich südöstlich-nordwestlichen Richtung abweichen liessen — sie liessen sich auch auf den Wiesen nieder. Die meisten Flüge blieben dann auch 3–4 Tage hier um auszuruhen und Nahrung aufzunehmen.

Es sei noch erwähnt, dass das Wasser nicht nur die Störche heranzog, ausser diesen gab es noch Hunderte von *Anthus pratensis* und *Motacilla alba*, viele *Anas boschas* und *crecca*, einige *Numenius arcuatus*, vier Arten *Totanus*, *Vanellus*, *Gallinago gall.* und *Larus ridibundus*. Nachdem die Bewässerung beendigt war, verschwand die ganze Schaar, welche das ansonst sehr stille Vogelleben der Wiesen von Kaza eine kurze Zeit lang so lebendig machte.

Die Wiesen von Kaza — in Wirklichkeit das Überschwemmungsgebiet des Sajó — sind aber nicht dazu eingerichtet so viele Störche zu verpflegen, wesshalb dieselben auch mit solcher Nahrung vorlieb nehmen mussten, welche sie sonst nicht zu sich neh-

levő bogarakkal és békák mellett — a taláh köpetek alapján — *megette a varasbékát is*. Az irodalomban mindenütt azt találjuk, hogy a gólya megöli ugyan a varasbékát, de nem eszi meg. Itt az én állításom se áll teljesen, mert a gólya nem az egész varasbékát ette meg, hanem egész szakszerűen lenyúzta azt, a *belsejét megette, a bőrét ott hagyta*. Nagyon sok ilyen lenyúzott bőrt találtam a vizek partján, kettőt spirituszba is tettem, itt vannak a M. O. K. begyűjtésében. MÉHELY LAJOS úr, nemzeti múzeumi őr volt szives meghatározni őket, a *Bufo vulgaris Laur.* fajhoz tartoznak, kora tavaszi bőr abból az időből, mikor szaporítás céljából a vízben tartózkodik az állat. Az egész bőr ép, még az ujjak és a szem is pompásan láthatók, akár ki lehetne tömni. Találtam ezenkívül még néhány megölt, de meg nem nyúzott varangyot is, de ezek mind nőstények voltak, melyek belsejében már teljesen kifejlesztett petezsinór volt. Úgy látszik, hogy ettől éppen úgy irtózik, mint a bőrtől

SCHENK JAKAB.

Ciconia ciconia (L.). Korai átvonulás.

Mint curiosumot emlitem föl, hogy f. évi február hó 26-án Ghymesen 15 db-ból álló gólyaesapat vonult át; megjegyzem hogy vidékünkön emberemlékezet óta a gólya nagy ritkaság, — mesésik ugyan, hogy minden harmadik-negyedik esztendőben átvonul itt egy vagy esapatban több gólya, de ez rendszeren június-, július vagy augusztus hónapokban szokott történni, nem úgy, mint az idén, febr. 26-án, mikor a föld még hóval borítva és erősen fagyott volt és e szerint a gólya életfeltételei teljesen hiányzottak

GRÖF FORGÁCH KÁROLY.

men. Nebst einer Menge Rossegel, Wasserkäfer, Kuh- und Pferdemist mit den darin lebenden Käfern, dann Fröschen — auf Grund der gefundenen Gewölle — *verzehrten sie auch Kröten*. In der Litteratur finden wir überall, dass der Storch die Kröte zwar tödtet, aber nicht verzehrt. Auch meine Behauptung kann nicht ganz bestehen, da der Storch nicht die ganze Kröte frass, sondern dieselbe ganz fachmässig abbalgte, *die inneren Theile verzehrte, die Haut aber liegen liess*. Ich fand sehr viel solche abgezogene Häute an den Ufern der Gewässer, zwei legte ich in Spiritus und befinden sich dieselben hier in der Mageninhalt-Sammlung der U. O. C. Herr LUDWIG v. MÉHELY, Custos am Nationalmuseum war so freundlich dieselben zu determinieren, sie gehören zu der *Bufo vulgaris LAUR.* Art, und sind Häute von früh im Frühjahre aus der Zeit, wenn sich die Thiere belaufs Fortpflanzung im Wasser aufhalten. Die ganze Haut ist unversehrt, sogar die Zehen und das Auge ist prächtig erhalten, fertig zum Ausstopfen. Ansser diesen fand ich auch noch einige, zwar getödtete, aber nicht abgebalgte Kröten, aber ausschliesslich Weibchen, in deren Inneren eine vollkommen ausgebildete Eierschnur war Wie es scheint flossste ihnen diese denselben Abscheu ein wie die Haut.

JAKOB SCHENK.

Ciconia ciconia (L.). Früher Durchzug.

Als Curiosum erwähne ich, dass heuer am 26. Februar ein Flug von 15 Stück Störchen über Ghymes zog; ich bemerke, dass der Storch in unserer Gegend seit Menschengedenken eine grosse Seltenheit ist; es kommt zwar in jedem dritten-vierten Jahre vor, dass einer oder in Flügen mehrere Störche hier durchziehen, doch geschieht dies gewöhnlich in den Monaten Juni, Juli oder August, nicht so wie heuer am 26. Februar, als die Erde noch mit Schnee bedeckt und stark gefroren war, und demzufolge die Lebensbedingungen des Storches gänzlich fehlten.

Graf KARL v. FORGÁCH.

Faunisztikai és vonulási adatok.

Dr. LENDL ADOLF közlései.

1902.	aug.	16	Larus argentatus BRÜNN. ♀, Német-Palánka.
"	okt.	6.	Anser leucopsis, Budapest.
"	okt.	7.	Cuculus canorus L., Budapest.
"	okt.	16.	Charadrius pluvialis L., Torontál-Sziget.
"	okt.	28.	Archibuteo lagopus BRÜNN., első; erster.
"	nov.	19.	Tadorna tadorna (L.), 2 drb., St., Szabadka.
"	nov.	20.	Otis tetrax L., Nagy-Szóllós.
"	nov.	24.	Otis tetrax L., Keszthely.
"	nov.	25.	Milvus milvus (L.), Ipolyság.
"	ősz, Herbst.		Syrnium uralense L., összesen 16 drb.; zusammen 16 St
"	decz.	12.	Numenius arcuatus (L.), Budapest.
1903.	jan.	21.	Cygnus cygnus (L.) ♂, Bátmonostor.
"	febr.	5.	Cygnus cygnus (L.) ♀, Baja.
"	ápr.	21.	Recurvirostra avocetta L., Szabadka.
"	ápr.	29.	Nisaetus fasciatus (VIEILL.), Tittel.
"	máj.	15.	Pelecanus onocrotalus L., Sülelmed.
"	jún.	25.	Cerchneis cenchris NAUM. 2 drb., St., Budapest.
"	júl.	1.	Cerchneis cenchris NAUM., Budapest.
"	júl.	13.	Phalaropus lobatus (L.), Kethely (Komárom).
"	júl.	14.	Larus fuscus L. ♂, Szabadka.
"	júl.	18.	Cygnus cygnus (L.) inv., A-Hídvég.
"	júl.	30.	Haematopus ostrilegus ♂, Nagylak.
"	szept.	24.	Ciconia nigra (L.), Paucsova.
"	szept.	24.	Anser albifrons finnmarchicus GUNN., Szászberek.
"	okt.	2.	Stereorarius pomatorhynus (TEMML.) ♂, Keszthely.

Faunistische und Zugdaten.

Mitteilungen des Dr. ADOLF LENDL.

Áfonyát evő Lestris parasitica.

Dr. LENDL ADOLF úr 1897. aug. 30-án jelentette intézetünknek, hogy egy hozzá küldött Lestris parasitica gyomrában kis gyíkfarkon kívül 9—10 szem áfonyát is talált. A madarat SZÉNÁSSY BÉLA erdész lőtte Helpán (Gömör.) a Királyhegy gerincezén, 1650 m. magasságban. Mindenesetre különös táplálék és környezet egy sirályféltre nézve. De megadja rá a magyarizációt FRIEDRICH a „Naturg. d. Vögel Deutschlands“ című munkája 599. lapján. Azt írja, hogy ez a madár, ha véletlenül elszakad a sósvíz mellől, az édesvizet egészen elkerüli s inkább szárazföldi lakóvá lesz s bibicz módjára szaladgál tápláléka után; különösen az ugarokon tartózkodik szívesen. Megjegyzi azonban, hogy az ilyen elvetődött példányok rendesen fiatalok; az öregek úgy látszik inkább a vizek mentén vonulnak. A szóban forgó példányt is valószínűleg a vonuláson ért kalamitás vetette a Királyhegyre. A szárazföldi élet sirály létére sem eshetett

Heidelbeeren fressende Lestris parasitica.

Von Herrn Dr. ADOLF LENDL bekam unser Institut am 30. August 1897 die Mittheilung, dass er in dem Magen einer ihm zugesandten Lestris parasitica nebst einem kleinen Eidechschenschwanze auch 9—10 Heidelbeeren vorfand. Der Vogel wurde von dem Förster BÉLA v. SZÉNÁSSY in Helpa (Com. Gömör) auf dem Rücken des Királyhegy (Königsberg) in einer Höhe von 1650 m. erlegt. Jedenfalls eine sehr besondere Nahrung und Umgebung für eine Möve. Doch gibt uns FRIEDRICH in seiner „Naturg. d. Vögel Deutschlands“ pag. 599 Aufschluss über die Erscheinung. Er schreibt, wenn dieser Vogel vom Meere verschlagen wird, so hält er sich nie an die süßen Gewässer, sondern wird hier Feldvogel, und läuft nach Art der Kibitze nach seiner Nahrung, und hält sich mit Vorliebe auf Brachäckern auf. Er bemerkt aber auch, dass solche verschlagene Exemplare immer jüngere Vögel sind, die Alten scheinen mehr

neki nehezére, minthogy magas, karesú lábai alkalmassá teszik a szaladgálásra. Csak az a szokatlan a dologban, hogy növényi táplálékot találunk egy halfarkasnál. Mert bár a mi kaczagó sirálynk is sokat jár a kaszálókra és szántásokra, de mindig az ott nyüzsgő bogárfélet fogdossa. M. O. K.

längs den Gewässern zu ziehen. Das besprochene Exemplar wurde wohl auch durch eine Kalamität während des Zuges auf den Királyhegy verschlagen. Das Feldleben konnte ihm, trotzdem er dem Mövengeschlechte zugehört, nicht schwer fallen, da ihm seine hohen schlanken Beine bei dem Laufen ganz zu statten kommen. Das Auffallendste in der Sache bleibt aber die vegetarische Nahrung bei der Raubmöve. Unsere Lachmöve geht zwar auch oft auf die Wiesen und Äcker, fängt aber hier immer die heruntummehnden Kerbthiere ab. U. O. C.

A kerecsenyólyomról (*Falco sacer*, BRISS.).

Írta: PFENNIGBERGER JÓZSEF.

A bellyei *Köriserdő* egyik fészket több mint 15 év óta *réti sasok* (*Haliaetus albicilla*, L.) tartották megszállva; e sasokat az idén a kerecsenek elűzték fészkeikről, helyükbe telepedtek* s most már valószínűleg fiaik is vannak.

Hasonló eset itt már többször is előfordult.

Két éve egy másik réti saspárt is elűztek a kerecsenek a *Köriserdőben* lévő fészkekről. A réti sasok néhány száz öllel odébb új fészket raktak egy magas feketenyárra. Ez a fészek ez idén lakatlan, a kerecsenek fészket pedig a múlt évben a vihar lesodorta.

Bellye, 1903. május 8-án.

Der Würgfalk (*Falco sacer* BRISS.).

VON JOSEF PFENNIGBERGER.

Im *Köriserdő* bei Bélye ist seit mehr als 15 Jahren alljährlich dasselbe Horst von *Secadlern* (*Haliaetus albicilla* L.) besetzt gewesen; — diese Adler wurden heuer von Würgfalken von ihrem Horste vertrieben und wurde derselbe von den Falken besetzt,* wahrscheinlich jetzt schon Junge haben.

Dieses Vertreiben der Secadler durch die Würgfalken ist hier schon öfter vorgekommen.

Vor 2 Jahren vertrieben die Würgfalken ein anderes Adlerpaar aus einem Horste im *Köriserdő* und besetzten denselben. Die Secadler machten einige hundert Klafter davon ein neues Nest auf einer hohen Schwarzpappel. Dieses Nest ist heuer unbesetzt, das Nest der Würgfalken wurde im vorigen Jahre vom Sturme heruntergerissen.

Bellye, am 8. Mai 1903

A varjúkérdéshez.

Már a IX. kötet 232. lapján jeleztük, hogy DARÁNYI m. kir. földművelésügyi minister Ö Nagyméltósága a vetési varjúra — *Corvus frugilegus* L. — vonatkozólag nagyobb szabású, országos fölvételt rendelt el elsősorban abban az irányban: mi az általános felfogás ennek a madárnak a hasznáról és káráról? Ugyanott jeleztük azt is, hogy 1672 kérdőívet osztott szét, a melyek közül kitöltve

Zur Krähenfrage.

Wir haben schon im IX. Bande pag. 232 angezeigt, dass Se. Excellenz der königl. Minister von DARÁNYI eine grosse Erhebung über die Saatkrähe — *Corvus frugilegus* L. — angeordnet hat, vorerst in der Richtung: welches die allgemeine Auffassung hinsichtlich der Nützlichkeit und Schädlichkeit dieses Vogels ist? Ebendort war angedeutet, dass 1672 Fragebögen vertheilt wurden, wovon

* Ugyanezt tapasztalta PETÉNYI SALAMON is az adonyi szigeten 1847-ben. L. „Aquila“ 1897. p. 124. Cs. T.

* Dieselbe Beobachtung machte SALAMON PETÉNYI im Jahre 1847 auf der Inset zu Adony. S. „Aquila“ 1897 p. 124. T. Cs.

1084 érkezett vissza. Az anyagnak a földolgozását a M. O. K. egykori belső tagja, jelenleg nemzeti múzeumi segédőr, Soós Lajos úr vállalta el és be is fejezte azt. Az éppen oly érdekes, mint fontos munka az Aquila X. kötetének supplementumaként fog megjelenni, mielőtt az alább említendő kiegészítő fölvételek be lesznek fejezve.

A visszaérkezett ivék közül 922 teljesen használható volt és 768 állomásra vonatkozott.

A fölvetel alapján a vélemények a következőképen oszlanak meg:

Hasznos	101 állomás.
Káros	350 ..
Hasznos és káros	107 ..
Inkább hasznos	82 ..
Inkább káros	69 ..
Közömbös	59 ..
Összesen	768 állomás.

Kiselejteztünk 80 állomást, a hol a vetési varjú nem fordul elő és 82 állomást, a melynek jelentése túlságos általánosságban volt tartva.

A károsságról való vélemények túlsúlyá kimutathatólag a sokszor helytelen megfigyeléstől, attól a tévesztő szemlélettől ered, hogy a madár rászáll a vetésre. Több olyan frappáns eset volt, hogy a behatóbb vizsgálat után a megfigyelő áttért és madarunk barátja lett. Ennek az első megfigyelésnek egyik legfontosabb eredménye azonban annak a kimutatása, hogy a ezukorrépának nagyban való termelése a varjú nélkül lehetetlen, hogy ott azonban, a hol a tengerit természetik nagyban, úgy látszik káros a varjú és i. t.

Az előfordulás gyakoriságát illetőleg nyilvánvalóvá vált, hogy az ország déli részén fekvő *Torontál* megye valóságos központot képez, a hol ezrekre menő fészkeket számláló fészkeztelek Szerb-Ittebénél 25–30000

fordulnak elő s a hol a madár egész esztendőn át tartózkodik. Tiszta dolog, hogy itt nagyon világosan lesz fölismerhető a varjúnak a szerepe a természetben és gazdaságban.

Ez az utóbbi körülmény indította a M. O. K. főnökét arra, hogy előterjesztést tegyen

1084 ausgefüllt zurückkamen. Die Bearbeitung des Materiales übernahm und beendigte das ehemalige interne Mitglied der U. O. C., jetzt Custos-Adjunkt am ung. National-Museum, Herr Ludwig von Soós und wird diese ebenso interessante, als wichtige Arbeit als Supplement zum X. Bande der Aquila erscheinen, u. z. sobald die ergänzenden Aufnahmen beendigt sein werden, welche wir weiter unten berühren.

Von den zurückgelangten Bögen erwiesen sich 922 als vollkommen brauchbar und diese bezogen sich auf 768 Punkte.

Die Aufnahme ergibt folgende Vertheilung der Auffassung:

Nützlich von	101 Punkten.
Schädlich von	350 ..
Nützlich und schädlich von	107 ..
Eher nützlich von	82 ..
Eher schädlich von	69 ..
Indifferent von	59 ..
	Summa 768 Punkte.

Ausgeschieden wurden 80 Punkte, wo die Saatkrähe *nicht* vorkommt und 82 Punkte von welchen der Bericht zu allgemein gehalten war.

Das Überwiegen der Annahme der Schädlichkeit stammt nachweisbar vielfach vom Mangel an richtiger Beobachtung vom Anseheine her, dass nämlich der Vogel die Saat belliegt. In mehreren frappanten Fällen erfolgte nach genauerer Beobachtung die Bekehrung des Beobachters zum Freunde des Vogels. Eines der wichtigsten Ergebnisse schon dieser ersten Erhebung ist der Nachweis, dass der Zuckerrübenbau im Grossen ohne Krähe unmöglich ist; die Saatkrähe hingegen dort, wo der Mais im Grossen angebaut wird, schädlich zu sein scheint, u. s. f.

Hinsichtlich der Häufigkeit des Vorkommens stellte es sich heraus, dass das Comitat *Torontál* im Süden des Landes gelegen, ein förmliches Centrum bildet; wo nach tausenden von Nestern zählende Bruteolonien

bei Szerb-Ittebe 25–30,000 Nester — vorkommen und der Vogel das ganze Jahr hindurch zur Stelle ist. Es liegt auf der Hand, dass hier der Eingriff der Saatkrähe in Natur und Wirthschaft deutlich erkennbar sein muss.

Dieser letztere Umstand bewog den Leiter der U. O. C. beim Minister zu beantragen,

a miniszternek arra vonatkozólag, hogy ebben a megyében beható, egész pozitív alapon keresztülvitt megfigyelést kell eszközölni. E czélból CSÖRGEY TITUSZ adjunktus, dr. PAP GÉZA földbirtokos és országgyűlési képviselő úr meghívására is, *Elemérre* indul, hogy megfigyelje a madár viselkedését késő ősszel és hogy begyűjtéseket is gyűjtsön. Ugyanez fog történni télen is, azután tavasszal és végre aratáskor. Azt reméljük, hogy ezáltal helyes bepillantást nyerünk a varjúkérdésben és azt annál is inkább, mivel a földbirtokosok és a megye részéről a legelénkebb érdeklődés nyilvánul. Biztosra vehetjük azt is, hogy ez a megfigyelés meg fogja mutatni azt az irányt, a melyet a további kutatásnak követnie kell.

M. O. K.

dass in diesem Comitate eine eingehende, auf ganz positiver Grundlage durchgeführte Erhebung stattzufinden hat. Zu diesem Behufe begibt sich Adjunkt TITUS CSÖRGEY auch auf Einladung des Herrn Gutsbesizers und Reichstagsabgeordneten Dr. GÉZA VON PAP nach *Elemér*, um das Verhalten des Vogels im Spätherbst zu beobachten und Ingluvialien zu sammeln. Dasselbe wird auch im Winter, dann im Frühjahr, endlich in der Erntezeit geschehen. Wir hoffen auf diese Art einen richtigen Einblick in die Krähenfrage zu erhalten und umsomehr, als seitens der Gutsbesitzer und des Comitates der Sache das lebhafteste Interesse entgegengebracht wird. Es kann auch als sicher angenommen werden, dass diese Erhebung die Richtung weisen wird, welche die weitere Forschung zu nehmen hat.

U. O. C.

Hirundo rustica L.*A füstifecske megjelenése és elköltözése.**Türkere 1891—1903.*

É. sz. (N. B.) 47°6'

K. h. (Ö. L.) 20°45' (Gr.)

M. (H.) 88 m.

Hirundo rustica L.*Die Ankunft und der Wegzug der Rauchschwalbe.*

	Megjelenés. Ankunft.	Elköltözés. Wegzug.
1894	IV. 8	—
1895	IV. 8	IX. 29
1896	IV. 23	IX. 26
1897	IV. 2	IX. 28
1898	III. 29	IX. 30
1899	IV. 8	IX. 27
1900	III. 27	X. 1
1901	III. 27	IX. 23
1902	IV. 7	IX. 28
1903	IV. 16	IX. 30
Átlag — Mittel . . . . . IV. 6·2 IX. 28·0		
Átlagos eltérés	} . . . . . ± 7·1 $\left\{ \begin{smallmatrix} \text{ran} \\ \text{Tag} \end{smallmatrix} \right\}$	± 1·9 $\left\{ \begin{smallmatrix} \text{nap} \\ \text{Tag} \end{smallmatrix} \right\}$
Mittlere Abweichung		

A megjelenés napja e szerint bizonytalanabb, mint az elköltözésé. mivel az átlagos eltérés ott $\pm 7\cdot1$, itt csak $\pm 1\cdot8$ napot tesz.

HEGYFOKY KÁBOS.

Der Ankunftstag ist also ungewisser, als der Wegzugstag, indem die mittlere Abweichung dort $\pm 7\cdot1$, hier nur $\pm 1\cdot8$ Tage beträgt.

JAKOB HEGYFOKY.